

REVISJONSDOKUMENT FRA BARDU KOMMUNE

KRAV OM REVISJON AV KONSESJONSVILKÅR OG REGULERINGSBESTEMMELSER FOR ALTEVASSREGULERINGA

Altevatnet 1937

Østerdalselva 2004

1. Innledning

Konsesjonen for reguleringen av Altevatnet fra 1957 gjaldt opprinnelig i 60 år med høve til *fornyng* i 2017. Sommeren 2002 gjorde OED denne konsesjonen *evigvarende*. Dette ble samtidig gjort for uten at kommunen var varslet. Kommunen visste ikke en gang om det var søkt om endring av konsesjonen ble heller ikke varslet om vedtaket eller på noen annen måte gitt anledning til å uttale seg eller gitt muligheter til å uttale seg i saken. Tilsvarende skjedde samtidig for konsesjonen for reguleringene i Tokke-Vinje vassdraget.

Kommunene Bardu, Vinje og Tokke klaget på vedtaket, men klagen som ble behandlet i Statsråd 19.12.03 ble ikke tatt til følge.

Omgjøringa av Altevasskonsesjonen fra 60 år til evigvarende har fratatt Bardu kommune anledning til å få konsesjonen vurdert ved fornyng. I stedet må kommunen selv be om en revisjon etter 50 år, dvs 2007. En revisjon gir begrensede muligheter for kommunen sammenliknet med en fornyng. NVE/OED har selv bestemt hva som kan revideres og ikke, bl.a er økonomiske vilkår, som hovedregel, holdt utenfor ved en revisjonssak. Konsesjonsvilkårene ble i sin tid satt med tanke på full fornyng etter 60 år.

Konklusjon: Omgjøring av konsesjonen for reguleringen av Altevatnet fra tidsavgrensa til evigvarende konsesjon, gjør denne revisjonssaken spesiell der det ligger særskilte grunner som må få konsekvenser for revisjonen.

2. Konsesjoner

I denne delen av vassdraget har vi 3 konsesjoner med Statkraft som konsesjonær:

1. *Statsreguleringen av Altevatnet og overføring av Salvasskardelva til Altevatn (1957).*
2. *Overføring av Irgassjavri og Mouldajåkka (1960)*
3. *Innføring av Strømslitverrelva på driftstunnelen for Strømsmo kraftverk (1969)*

Det er konsesjonsvilkårene for førstnevnte som etter tidsregningen på 50 år, skal revideres i 2007. Konsesjonene gjelder samme vassdrag og område, og konsesjonsvilkårene er stort sett like. De økologiske konsekvenser av disse reguleringene og evt revisjonstiltak henger nøye sammen, og det er naturlig at revisjonen av disse tas samtidig for å se hele vassdraget i sammenheng.

Konklusjon: Bardu kommune ber derfor om at nevnte tilleggsreguleringer også bli tatt med i denne revisjonen.

3. Bakgrunn for krav om revisjon

De nevnte reguleringer som det kreves revisjon for, er fra en tid da miljøkrav og -standarder var på et lavmål i forhold til dagens. Det er store mangler i gjeldende vilkår med tanke på hva som i dag kreves, og det er derfor et påtakelig behov for en revisjon slik at miljømessige forbedringer kan skje med hjemmel i vilkår. Vilkårssettet er av samme grunn også mangelfullt, dvs at det også er behov for nye vilkår som vi ikke har i dag. Altevassområdet er utpekt som fylkets viktigste utfartsområde med om lag 270 hytter i tilknytning til vatnet, og ellers med betydelig bruk av andre som ikke har hytter. I tillegg er det en økende interesse for næringsmessig bruk av området knyttet til reiseliv, såkalt naturbasert turisme/reiseliv hvor

miljøkvaliteten på området og Altevatnet som transportåre er av avgjørende betydning for produktet. Den gang reguleringsbestemmelsene for Altevatnet ble gitt, anså man at vatnet ikke var av betydning for turisme kfr uttalelse fra NVE ved hovedstyret til Industridepartementet av 18. januar 1957: " (...) Altevatn er dessuten en fjellsjø og så vidt man kan se er det ikke turistmessige interesser av vesentlig betydning som skal taes vare på(...) Dette viser hvor feil man kunne vurdere den gang.

Altevassreguleringa er en gammel utbygging hvor miljøkrav og miljøhensyn ikke var hjemlet i lovverket slik det er i dag. Ved denne utbygginga fikk samtidig deler av Bardu elektrisitet til alminnelig forsyning, og gleden over dette store framskritt medvirket nok til at lokalsamfunnet var rimelig i sin vilkårssetting. Utbyggingen skjedde også som en del av gjenreisninga av Nord-Norge etter krigen og industrireisning nordpå. Det var dessuten stor mangel på kompetanse og erfaring med slike reguleringer både lokalt og sentralt, noe som gjenspeiles av de vilkårene som ble gitt. Reguleringen med tilhørende bestemmelser er derfor svært mangelfulle i forhold til dagens standarder og krav, og derfor sterkt modne for revisjon.

Bardu kommunes krav om revisjon vil omfatte både endringer av dagens vilkår samt innføring av nye vilkår, og vil dreie seg om de områder som nevnt under. Det tas her utgangspunkt i konsesjonen for *Statsreguleringen av Altevatnet og overføring av Salvasskardelva til Altevatn*.

3.1 Revisjon av gjeldende vilkår

- 3.1.1 Endring av gjeldende vilkår om utsetting av fisk (pkt 10) og om undersøkelser
- 3.1.2 Manøvreringsreglementet
- 3.1.3 Bestemmelser vedr. tiltak som har til hensikt å avhjelpe ulemper reguleringen har for samenes og bygdefolkets interesser (pkt 7 og 8)
- 3.1.4 Generell modernisering av innholdet i gjeldende bestemmelser slik at de kommer i samsvar med dagens forhold, f.eks riktig navn på myndigheter, lover etc.

3.2 Nye vilkår

- 3.2.1 Fyllingsbestemmelser for Altevatnet
- 3.2.2 Minstevassføring/regler for vannslipping i elva nedstrøms Rødhølen (demning Innsetvatnet)
- 3.2.3 Biotopforbedrende tiltak (terskler, elvekorreksjoner, forbedring av gyteområder etc.)
- 3.2.4 Konsesjon/tillatelse for reguleringen av Innsetvatnet.
- 3.2.5 Miljømessig utbedringer av tipper og plasser.

Ovennevnte gjelder konkret konsesjonen av 1957 for reguleringa av Altevatnet. Dersom det blir aktuelt å foreta revisjon av de andre konsesjonene nevnt ovenfor under pkt 2, vil de vilkår som er aktuelle for disse konsesjonene blir vurdert på samme måte. Viser for øvrig til Ot.prp. nr 50 (1991-1992) s. 47:

(...) Det kan også fastsettes nye vilkår, noe som er særlig aktuelt ved skader og ulemper som ikke var forutsatt på konsesjonstidspunktet (...) For de fleste vilkår vil en skjerpelse kun føre til økonomisk belastning for konsesjonæren (for eksempel konsesjonsavgifter, næringsfond og naturvernvilkår). Revisjonen kan omfatte vilkår av høyst forskjellig karakter(...) Det vil avhenge av hvilke forhold som gjør en endring påkrevet eller ønskelig (ny lovgivning, endringer i samfunnsoppfatningen, interessekonflikter, nye skader eller ulemper, økologiske, hydrologiske eller økonomiske forhold.

4. Høring

Bardu kommune har hatt foreløpig notat angående revisjonen ute på høring til aktuelle lag og foreninger som representerer allmennheten. Uttalelsene er lagt ved som vedlegg 1-4. Følgende har avgitt uttalelse.

- Samarbeidsutvalget for grunneierlagene i Bardu (privat grunn)
- Østerdalen Utmarkslag
- Bardu uavhengige folkevalgte (politisk liste)
- Steinar Bjørkli m.fl.

For øvrig vises til møter man hadde med Statkraft SF vedrørende fyllingen av Altevatnet de siste årene. Videre går vi kort inn på de enkelte momentene i kravet.

5. Nærmere om de enkelte vilkår

5.1 Endring i vilkår for utsetting av fisk

I hht konsesjonsvilkårene kan regulanten pålegges utsetting av fisk. (pkt 10 i reguleringsbestemmelsen for Altevatnet) Vilkårene er fra en tid da fiskekultivering var ensbetydende med utsetting. Vi ønsker å endre vilkåret til en mer generell ordlyd hvor en står friere til valg av kultiveringsmetode, som er tilpasset forholdene i magasin og berørte elvestrekninger.

Vi krever altså at det også kan pålegges kultiveringstiltak i elva nedstrøms magasinene (Altevatn og Innsetvatn). Dette kan for så vidt være et spørsmål om tolkning av begrepet *reguleringsområdet*. Dersom dette kun omfatter *magasin*, er dagens bestemmelser ikke tilstrekkelige for å dekke de områder som er berørt med skader som følge av reguleringa. Det er helt klart at oppdemming av Altevatnet og Innsetvatnet reduserer den mengde fisk som tidligere slapp seg ned fra disse vatn til elva. I dag skjer slik rekruttering kun ved overløp og de blir sjeldnere og sjeldnere. Men av mest betydning er at vannstanden/tørreleggingen i elva nedstrøms Rødhølen har redusert gyte- og oppvekstområdene for fisk i betydelig grad, noe som særlig har gått ut over ørretstammen.

Samtidig har redusert vårflom som følge av oppdemmingen av Altevatnet i kombinasjon med oppdemmingen av Barduelva ved Bardufoss kraftstasjon, medført tilslamming av gyteområder i dette bassenget. Finmasser som er gravet ut i øvre deler av vassdraget synker til bunnen i bassenget ned mot Bardufoss kraftstasjon hvor vannhastigheten avtar sterkt og den reduserte vårflommen begrenser utspylingen av disse finmassene og de legger seg over gytegrusen. Dette har nå skjedd over mange år og gitt en betydelig reduksjon i gyteområder.

I denne sammenheng er det aktuelt å revidere hele teksten i pkt 10. I tillegg til bestemmelser om tiltak ønskes en bestemmelse som hjemler overvåkningsundersøkelser med jevne mellomrom.

Viser til vedlagte *rapport fra minisymposium i april 1997 om kultivering av Altevatnet* med landets fremste forskere på ferskvannsfisk samt tiltaksplan for Østerdalselva (vedlegg 5)

5.2 Manøvreringsreglement

NVE/OED har bestemt at det ikke skal være anledning til å kreve endringer av HRV og LRV i en revisjon. Kommunen ber om revisjon at punktene 2-5 i gjeldende reglement. Som grunnlag for justering av manøvrerreglementet vil kommunen ha vurdert konsekvensene av dagens effektkjøring (døgnregulering) på fiskens gyte- og oppvekstforhold samt evt økt fare for erosjon.

Dette kravet må ses i sammenheng med krav om minstevassføring (pkt 5.5 nedenfor) og de økologiske og fiskebiologiske forhold i hele vassdraget mellom demningene på Altevatnet og i Barduelva ved Bardufossen, må ses i sammenheng.

5.3 Bestemmelser vedr. tiltak som har til hensikt å avhjelpe ulemper reguleringen har for samenes og bygdefolkets interesser (pkt 7 og 8)

Herunder bestemmelser vedr. plikt til å dekke utgifter i forbindelse med nødvendige sikrings- og utbedringstiltak i vassdraget som påviselig er som følge av reguleringen. Det er her i første rekke ment tiltak som er i allmennhetens interesser og som ikke dekkes av tidligere skjønnsoppgjør med grunneiere langs vassdraget. I tillegg nevner vi i denne sammenheng tilrettelegging og forbedring av forholdene for friluftaktivitet og næringsutøving i tilknytning til Altevatnet og vassdraget nedenfor

Aktuelle tiltak som kan hjemles i en slik bestemmelse er: fortøyningsforhold, brygger, båtutsettingsramper etc. Reguleringen av Altevatnet med påfølgende endringer i vannslippingen i elva nedenfor, har medført dramatiske konsekvenser for fiske og friluftsliv i både vatn og elv. Den endringen i kjøringen av kraftstasjonene som er påpekt under punktet om fyllingsbestemmelser medfører til dels store endringer i vannstanden innen samme døgn, noe som kan medføre økt utvasking og påfølgende erosjon og derved større behov for erosjonssikring langs elva..

5.4 Fyllingsbestemmelser for Altevatnet

Det finnes i dag ingen regler for tappingen av Altevatnet, og man har opplevd dårlig fylling av vatnet de siste årene bortsett fra 2004 og 2005. Etter et møte i oktober 2003 satte kommunen i brev av 19.11.03, et krav om en minste fyllingsgrad i vatnet innenfor en bestemt periode på sommeren. Påfølgende sommer opplevde vi meget gode forhold mht ferdsl. Lav fyllingsgrad reduserer kvaliteten av området betraktelig fordi det meste av bruken av området sommerstid er avhengig av vannstanden.

Lav vannstand gir en uheldig effekt estetisk. Som nevnt over fører også slike forhold til praktiske uheldige konsekvenser for framkommelighet og ferdsl.

Dette gjelder adkomst til hyttene langs vatnet, estetiske hensyn samt tilgjengelighet og havneforhold når det gjelder videre ferdsl inn til Leinavatnet. De estetiske hensyn er svært viktig her, og med store neddemte myrområder hvor skogen ikke ble fjernet før oppdemming er det viktig for områdets opplevelseskvalitet at disse snarest kommer under vann. Dette er særlig gjeldende i de indre attraktive områdene med flatt landskap som gir eksponering av store flater med mudderbunn og dødved.

Lavere sommervannstand gir også lavere primærproduksjon med følge av mindre mat til den fisken som er i vannet og som presses sammen i mindre vannvolum enn ellers. Matforholdene er fra før marginale og små sommermagasin gjør dette enda verre.

Vi krever ikke endringer i LRV, men vi vurderer å kreve strengere restriksjoner på høyeste tillatte vannstand. I dag er denne 1 m over HRV dvs 490 m. Vannstanden har én gang vært oppe i nesten 80 cm over HRV og dette medførte betydelige erosjonsskader langs vatnet, og flere naust fikk inn vann og vegetasjon ble oversvømmet. Det er spesielt den økende erosjonsfaren som vi i denne sammenheng er redd for. Med de vindforhold vi ofte har sommerstid på Altevatnet vil et så stort magasin føre til betydelige erosjonsskader langs strendene. Et annet særlig moment her er den fare de kulturminner som finnes i området mellom Ostuelva og Gamaselva. Her er det flere fangstgravsystemer hvor et større system på 110 groper er utsatt for å erodere delvis bort. Det er derfor aktuelt å bruke hensynet til kulturminner som grunn for å krevet et nytt vilkår her.

Altevatnet ble regulert og bygget ut som et vintermagasin med oppfylling fra mai til september og tapping om vinteren. I de senere årene er dette betydelig endret ved at man i større grad er på et europeisk marked som krever strøm om sommeren, særlig til kjøle- og klimaanlegg i varme somrer. Dette har medført en ny/endret kjøring av kraftstasjonene med hyppigere inn- og utfasing etter etterspørsel og prising av kraft.

Dette er bl.a. bakgrunnen at den lave sommervannstanden ble tatt opp med Statkraft SF i flere møter.

5. 5 Minstevassføring og regler for vannslipping

Kommunen krever minstevassføring i elva nedenfor Innsetvatnet. Forholdene for fisk og fiske samt estetisk kvalitet er sterkt redusert på elvestrekningen mellom Rødhølen og Strømsmo. Elvestrekningen nærmest opp til Rødhølen var før reguleringen en særdeles god ørretelv med god tilgjengelighet. Denne elvestrekningen (Østerdalselva) har naturgitte forhold for gyting og oppvekst av fisk, men lav vannstand har redusert fisket betraktelig. Se vedlagte illustrasjonsfoto.

Det er påbegynt utbedring av to terskler og to gjenstår. Disse tiltakene vil en få full uttelling for først ved innføring av ei minstevassføring i elva. I tillegg vil andre områder i elva med potensiale gjøres tilgjengelig som gyte- og oppvekstområder. Når det gjelder terskler, er det foretatt en grundig vurdering av aktuelle steder. En tidligere plan fra NVE med 9 aktuelle terskler er nå redusert til 4 hvor alle er tidligere bygde terskler som ombygges eller restaureres. På de øvrige lokalitetene har man på grunnlag av fiskebiologiske undersøkelser og nøye vurdering, konkludert med at terskler ikke er formålstjenlig eller at de blir uforholdsmessig kostbare prosjekter med til dels *negativ* biologisk virkning. Med det siste menes hensynet til ørretens gyte- og oppvekstmuligheter. Det framgår også av de fleste innspill at *økt vannføring* anses som det viktigste miljøtiltaket i elva.

På disse elvestrekningene er det et stort potensiale for gode fiskebiotoper med god opplevelsesverdi, men her er det kun økt vannføring som kan gi en miljøforbedring. Minstevassføring er også det klart viktigste tiltaket når det gjelder å sikre estetisk opplevelsesverdi. For øvrig er det faktisk, slik vi tolker det; hjemmel for minstevassføring i dagens bestemmelser (manøvreringsreglementets pkt 2) hvor det står:

Det skal ved manøvreringen has for øye at flommene i vassdraget nedenfor dammen å vidt mulig ikke økes. Heller ikke må lågvassføringen forminskes til skade for andres rettigheter og A/S Bardufoss Kraftlags tillatte reguleringseffekt må ikke forringes. For øvrig kan vannslippingen foregå etter statens kraftverkers behov.

Vi finner også at **EU's vanddirektiv** inneholder bestemmelser som forbyr tørrlegging av elvestrekninger og derved understøtter krav om minstevassføring. Direktoratgruppen (NVE, DN, SFT) har uttalt følgende om direktivet: *"Direktivet krever at den økologiske status skal ligge nærmest mulig sammenlignbare vannforekomster uten inngrep. Fullstendig tørrlagte elver synes ikke å være i tråd med direktivet. Dette vil aktualisere spørsmålet rundt revisjon av tidligere tildelte konsesjoner".*

Konklusjonen er at kommunen vil ha inn vilkår med minstevannføring på berørte elvestrekninger. Dette er for øvrig helt i tråd med det *vassdragsdirektøren* sa om EU's vanddirektiv den 24. april 2002:

- *Vi vil i perioden 2002-2005 ha søkelyset på miljø og sikkerhet i vassdragene*
- *Bidra til en god innføring av EU's vanddirektiv*
- *Forbedre miljøkvaliteten i tidligere regulerte vassdrag.*

Kommunen ønsker å få vurdert hvilke konsekvenser større vannstandsendringer innen døgnet har for fiskens gyte- og oppvekstforhold og for erosjonsfaren i vassdraget. Dette må ligge til grunn vurderingen av evt endring av reglementet for vannslippingen. Dette er følger som ikke kunne være forutsatt da konsesjonen trådte i kraft, og kommer således inn under det som er nevnt i Ot.prp. nr 50 (1991-1992) s. 47 hvor det hjemles nye vilkår der en på konsesjonstidspunktet ikke kunne forutse de negative effekter reguleringen ville få.

Det siste momentet vi vil anføre under dette punktet er isproblemer. Ved spesielle klimatiske forhold om vinteren med sterk vind og kulde i kombinasjon med åpent vann, kan man få underkjøling av elvevannet. Dette har nesten årlig ført til sarrdannelser på elvebunnen som igjen har hevet vannstanden inn over dyrket mark, turstier etc. med påfølgende skader. Særlig kan skader på innmark som følge av is være betydelige. Dette kommer som en konsekvens av at større deler av vassdraget ikke islegges som før reguleringen, med påfølgende fare for underkjøling. Det er et krav fra kommunen at vassdragsmyndigheten i perioder med slike problemer kan pålegge regulantene å styre vannslippingen på en spesiell måte for å forebygge eller rette opp slike problemer, samt målevannstanden nøyaktig i de mest berørte områdene. Viser i denne sammenheng med de problemer som var nord for Setermoen vinteren 2006. Det må vurderes å sette opp vannstandsmål i området Moen-Jevningen

5.6 Biotopforbedrende tiltak.

Dette dreier seg om vilkår som ikke er med i dagens konsesjonsvilkår og omfatter tiltak i magasin og vassdraget nedenfor som:

- *kan bedre fiskens gyte- oppvekst- og leveområder*
- *bidrar til et bedre estetisk landskapsbilde*
- *elvekorreksjoner og opprensning*
- *erosjonssikring i elva nedstrøms Innsetvatnet*

Viser for øvrig til uttalelser fra Østerdalen Utmarkslag og Bardu Uavhengige Folkevalgte.

5.7 Konsesjon/tillatelse for reguleringen av Innsetvatnet.

Dette punktet er for så vidt gjeldende både under "Revisjon av gjeldende vilkår" og "Nye vilkår". Innsetvatnet er regulert med 3 meter. Det er ikke gitt noen egen konsesjon for Innsetvatnet til tross for regulerings høyden på 3 meter og størrelsen på 1,4 km². Bestemmelser for Innsetvatnet finnes kun som en del av et samlet manøvreringsreglement for Altevatnet og Innsetvatnet fra 1969. Reguleringen av Innsetvatnet med demningen ovenfor Rødhølen bidrar til en forsterket tørrlegging av vassdraget da alle bekker og elver, deriblant Dittielva er demmet opp og overført via tunnel til Strømsmo kraftverk. Uten regulering av Innsetvatnet ville vi hatt en jevn og betydelig vannføring på hele elvestrekningen mellom Innsetvatnet og Strømsmo. Vedlagte foto viser hvilken utstrekning elva hadde tidligere.

5.8 Miljømessige utbedringer av tipper og plasser

Det er ingen hjemmel i dagens konsesjonsvilkår for å pålegge utbedringer av tipper og fyllinger. Da disse ble anlagt var det ingen terrengtilpasning eller tilsåing/tilplanting. Kommunen ønsker at ved revisjon av vilkårene, at tas inn et nytt vilkår som gir vedkommende myndighet hjemmel for å pålegge miljømessige utbedringer. Dette kan være landskapstilpasning, tilsåing og beplantning, opprydding etc.

6. Næringsfond

Kommunen vil vurdere hvorvidt krav om næringsfond skal bli et tema. Dette avhenger av i hvilken grad vi får gjennomslag for de øvrige krav vi fremmer som i første rekke går på miljømessige forhold. I utgangspunktet er det relevant å vurdere næringsfond for denne reguleringen fordi kommunen ble utsatt for at konsesjonen ble gjort evigvarende uten at kommunen ble varslet og fikk uttale seg til saken. Derved mistet kommunen mulighet til å stille krav ved en ny konsesjonsbehandling i 2017. Det er faktisk slik i dag at de kommuner med de eldre konsesjonene og de betydeligste naturinngrepene, og hvor det er gjort minst for å bøte på skadene, kommer dårligere ut enn kommuner med nyere tidsbegrensede konsesjoner. Viser for øvrig til Ot.prp. nr 50 (1991-1992) s. 47:

(...)Revisjonen kan omfatte vilkår av høyst forskjellig karakter(...) Det vil avhenge av hvilke forhold som gjør en endring påkrevet eller ønskelig (ny lovgivning, endringer i samfunnsoppfatningen, interessekonflikter, nye skader eller ulemper, økologiske, hydrologiske eller økonomiske forhold.

7. Nye undersøkelser i forbindelse med revisjonssaken

For å belyse de forhold som er påpekt over, er det behov for nye undersøkelser for å framskaffe nødvendig dokumentasjon som grunnlag for en best mulig revisjon. Kommunen anser det som nødvendig at det gjøres fiskebiologiske undersøkelser med bestandskartlegging og bonitering (kartlegging av gyte- og oppvekstforhold), hydrologiske beregninger, beregninger av faktisk erosjon og erosjonsfare og økonomiske konsekvenser for landbruket. Det siste som en følge av at de følger man ser i dag mht isproblematikk ikke kunne bli forutsett da konsesjonen ble gitt.

8. Saksbehandling og innsyn i dokumenter

Bardu kommune krever å få direkte oversendt kopier av alle dokumenter i saken, som korrespondanse mellom konsesjonær og NVE og evt høringsuttalelser fra andre instanser. Dette gjelder spesielt konsesjonærens revisjonsdokument slik at kommunen kan kommentere dette før NVE lager sitt forslag til vedtak.

Bardu 26. apr. 2006

Kjell Hanstad
Rådmann

Per Åke Heimdal
leder avd. plan og utvikling

Vedlegg: Bilder fra tipper og elveleie
Samarbeidsutvalget for grunneierlagene i Bardu
Østerdalen Utmarkslag
Bardu uavhengige folkevalgte
Steinar Bjørkli
Karl Anders Krey/Bjørn Krogstad

Andre vedlegg: Rapport fra minisymposium Innset 1997 om kultivering av Altevatnet.